Oulu-lehti 8.11.1982

Panu Tulipaloista riittää puhetta!

OULU-SEURAN Oulun Aluesäästöpankin viihtyisiin viidennen kerroksen tiloihin järjestämässä 1882 vuoden palon muistelutilaisuudessa tuli puheeksi itse tuon surkian tulipalon alku ja syy. Jossain painotekstissä oli esiintynyt sana "hotusiini", ja siitä se alkoi, keskustelu. Ja nyt keskusteltiin siitäkin, oliko palo alkanut "hotusiinistä" vai bensiinistä. Kun viimeksi sanoin, että rookaspillit, niin nyt pitää taas kerran sanoa, että ooppa vaiti. . .

Aivan varmasti näin minäkin tuon "hotusiinin" jossain, vaikka ei nyt satu silmään. Olikohan Jaakko Tervon poika — ja muistelukirjassa Katurakkeja ja rottarinkuloita? Nyt ei siitä kirjasta satu äkkipäätä silmään muu kuin tuo kohta, jossa Tervo panee pojat puhumaan, että kauppias Hasselan kellarissa oli tärpättitynnyri syttynyt ja räjähtänyt. Hassela vastasi muisteluksessa atteikkari Nordforsia. Ystävämme Tervo on kuitenkin kirjoittanut muistinvaraisesti. Tervon kirjat syntyivät 1920-luvun lopulla, jolloin Tervo oli toimittajana Kuopiossa. Toisekseen: kaunokirjailija voi kirjoittaa, niin kuin haluaa "muistaa'.

* * *

OLI NYT niin tai näin, niin ensinnäkin kahdessa alkuperäiskirjeessä puhutaan bensiinistä, siihen aikaan suomen kielessä bentsiini, ruotsiksi benzin, kuten kirjoitti Maria Castén kirjeessään Oulusta 7. marraskuuta 1882. Minäkin olen saanut käytettäväkseni yksityiskirjeet, joista jo Kalevassa puhuttiin.

* * *

BENSIINISTÄ puhuu myös Therese Wichmann kirjeessään 4. 11. 1882. Bensiiniä muistellaan myös ilmoituksessa, jonka Tarmo 1952 julkaisi palon muistoksi Oulun Ilmoitus-Sanomissa. Kaiku puhui bensiinistä selostaessaan tulipaloa ensimmäisessä palon jälkeen tulleessa numerossaan 5. 11. Oulun Lehti, joka ilmestyi hieman myöhemmin, 8. marraskuuta, puhuu ensin bensiiniöljystä, sitten bentsiinistä. Palon 50-vuotismuistokirjoituksessaan, jota jo lainailin, maisteri A.A. Raivio lainaa suoraan Maistraatin pöytäkirjaa, joka toki on lähteistä autenttisin.

* * *

MAISTRAATIN pöytäkirjan mukaan "eräs oppipoika tuli ostamaan bentsiiniä. Apteekkioppilas meni lyhdyn walolla hakemaan bentsiiniä kellarista. . ." Bentsiini otti tulen lyhtykynttilästä, "mutta kun juoksupoika. . . yritti siirtää tai nostaa pystyyn palawan bensiiniastian, tuli sai taas uutta wauhtia." Silloin syttyiwät monet "tulen waaralliset" aineet.

* * *

SÄÄSTÖPANKIN yläkerrassa syntyi nyt keskustelu siitä, miten oli ollut mahdollista, että pojat selvisivät hengissä, jos SE aine oli bensiiniä. Sehän olisi räjähtänyt heti ja. . . Yhden ystävän mielestä tuntui uskottavalta, että aine oli ollut "hotusiiniä", joka ei olisi räjähtänyt, mutta palaessaan sytyttänyt muita tulenarkoja aineita. Tähän kuitenkin vanha talousneuvos muistutti, että "hotusiinia" ei tarvinnut ostaa apteekista, sitähän sai kaikista puojeista. Niinkuin saikin.

* * *

"HOTUSIINI"! Sehän on valopetroolia, fotogeeni-nimistä ainetta, liekö sitten lausuttu fiinimmällä kielellä "fotusin", jolloin oululainen kadunmies teki siitä "hotusiinin". En ota kiistaan kantaa, mutta lisään tähän vain, mitä siellä kellarissa muuta oli sillä hetkellä, kun tilkka "sitä jotakin" tipahti ja syttyi: 12 kannua bensiiniä, 8 kannua eetteriä, 2 vatia liinöljyä, 1 vati puuöljyä, 1 vati tärpättiä, 1 avattu petrooliastia, jonkin verran rikkihappoa ja spriitä.

Niin että, ja kun kellari ei ollut holvattu. Kirjeen mukaan talo oli tulessa viidessä minuutissa.

APTEEKKERSKA Wichmannin kirjeessä esiintyi sana, jota tavasin kauan: dameschan. Oppilaan piti kaataa bensiiniä, ruotsiksi, "ur dameschanen". Sanakirjat auttoivat ja kuva kirkastui. Ensin selvisi, että damejeanne on (iso) koripullo, sitten, että dame-jeanne, ranskaa, tarkoittaa Johanna-rouvaa eli damesaani on pullonmuotoinen olkien ja korin ympäröimä iso lasipullo, jossa säilytettiin mm. syövyttäviä happoja. Juuri tuon sittemmin uudelleen rakennetun Uuden apteekin pihassa olen totisesti nähnyt tuollaisia pyyleviä "Johanna-rouvia", niin, ja varmasti myös Vanhan apteekin pihassa, koska siellä aloitin kansakouluni ja siellä sittemminkin leekasin.

LOPUKSI sitten apteekkarin sana, tämän nykyisen "Uuven apteekin" maisterin. Toki "tamisaani" oli hänelle hyvinkin tuttu sana, vaikkei hänkään tuntenut vielä Johanna-rouvaa. Vielä hänenkin nuorempana ollessa näissä pulleissa pulloissa säilytettiin, paitsi syövyttäviä aineita, kaikenlaista kilotavaraa, mm. tärpättiä, mutta myös bensiiniä. Sellaisia 50 litran pulloja. Hän oli keskustellut tästä tulipalosta farmaseutti Aino Viinikan kanssa, joka oli kertonut, että kun hän tuli Hedmanin apteekkiin, siellä oli palveluksessa Angelika Nickul, joka jo silloin oli palvellut 20 vuotta. Perimätieto oli puhunut bensiinistä paljon sytyttäjänä. Ja bensiinistä olivat puhuneet myös neiti Viinikan vanhemmat, joista toinen oli ollut 1882 neljäntoista, toinen kaksikymmentä.